

Gudstjeneste og kultur

Rapport fra Det lutherske verdensforbunds konferanse
Worship and Culture, Nairobi, Kenya,
12.–18. januar, 1996

ØYSTEIN BJØRDAL*

Bakgrunn

I 1993 tok Det lutherske verdensforbund (LVF) initiativ til et større studieprosjekt med temaet «Worship and Culture». Det er avdelingen for teologi og studier ved Pastor S. Anita Stauffer som er ansvarlig for gjennomføringen av prosjektet. Et internasjonalt studieteam ble etablert, med ca. 25 deltakere fra Asia, Afrika, Sør-Amerika, Nord-Amerika og Europa. Gruppen har også et visst økumenisk preg ved at en av foredragsholderne pluss et par observatører representerer andre kirkesamfunn.

Den første studiekonferansen ble holdt i Cartigny i Sveits oktober 1993, og i forbindelse med denne åpningen av prosjektet ble det laget en uttalelse om det bibelske og historiske grunnlaget for forbindelsen mellom gudstjenesteliv og kultur.**

Neste prosjektkonferanse ble arrangert i Hong Kong, februar 1994. Senere samme år kom studieboken *Worship and Culture in Dialogue*, utgitt av LVF, Geneve. Boken inneholder foredragene fra de to konferansene og en oppsummering av enkelt-prosjekter («Case studies») og samtaler under konferansen. Her er også en omfattende bibliografi til emnet, med særlig vekt på liturgi, arkitektur og musikk.

Etter konferansen i Hong Kong gikk prosjektet inn i en regional

---

* Artikkelen er utdrag av en rapport til Kirkerådet

** Uttalelsen er trykt i NOTM 3/1995

fase. Hensikten var å gi rapportene fra dette regionale arbeidet en sentral plass ved den neste konferansen i Nairobi, Kenya, januar 1996.

NAIROBI-KONFERANSEN – *Regionale rapporter*

Det er umulig i en rapport som denne å gjengi det saklige innholdet i en konferanse som går over en uke. Men noen eksempler på spørsmål og problemstillinger som ble belyst skal nevnes. Fra Asia ble det fremhevet som en spesiell utfordring for gudstjenestelivet den rolle som forgjengerne har i kulturen (mødre og fedre). Dette er også en situasjon som er meget relevant for afrikanerne og deres kultur. For asiaterne er det også meget viktig å forholde seg til den høflighetskultur som Asia er så kjent for. Hva betyr det for kroppsbevegelser og atmosfære rundt gudstjenesten? Hva er likt og hva er forskjellig når det gjelder tradisjoner for måltidsfellesskap og nattverdfeiring? Fra Japan ble det fremhevet at røkelse er meget velkjent både fra husaltene og buddhistiske templer. Men bruken av røkelsen i liturgisk sammenheng er det grunn til å være nøye med. F.eks. vil de tradisjonelle røkelsespinnene være problematiske i en kristen gudstjeneste, da de så entydig er forbundet med buddhistisk kultus. Fra Hong Kong ble det rapportert at forretningslivets ekspansjon og innflytelse på folks hverdag var en betydelig utfordring. Det gjør tomter og lokaler meget kostbare. Et kirkerom kan gjerne ligge vegg i vegg med en fiskeforretning, og om noe av fisken skulle være røkt, så er det en annen form for røkelse som siver inn i rommet...!

Fra Afrika ble det bl.a. understreket at liturgien i den tradisjonelle langkirke kommuniserer dårlig, og særlig der presten står med ryggen mot menigheten. Det er uhøflig! Den vanlige måten familier spiser sammen på og landsbyråd samles på, er i en sirkel. Det ble vist interessante eksempler på nyere afrikansk kirkearkitektur som tar utgangspunkt i denne kulturform. Av andre elementer i afrikansk kultur ble. f.eks musikken sterkt fremhevet. Her er forskjellige instrumenter og dans tradisjonelle uttrykksformer som kirken og gudstjenesten må gi skikkelig rom for. Vasking og renselse («Simbo») kan ofte ha symbolsk betydning, og må utnyttes på en adekvat måte i forhold til den kristne dåpen. Det samme gjelder visse treslag og bruken av dem som kan ha symbolsk betydning. Her er utfordringen å knytte an til korsets tre og Kristi lidelse for verden. På samme måte blir bruken av tekstiler og farger i kirkens gudstjenesteliv en viktig utfordring for inkulturasjonen. I den afrikansk-regionale gruppen har bl.a. misjonsprest H. Kjelsvik (NMS) deltatt på vegne av den (fransktalende) lutherske kirken i Kamerun.

Fra Sør-Amerika ble det levert en større rapport basert på en metodisk studie utført av studenter og lærere ved Escola Superior de Teologia, Sao Leopoldo, Brasil. Rapporten bygger på 4-5 timers intervju med femten personer, som hørte hjemme i en typisk luthersk menighet i en representativ by/landsby. Professor Kjell Nordstokke deltok i prosessen når det var mulig for han. Gruppen var opptatt av å kartlegge hva folk opplevde som sin kultur. Og ettersom kulturen er dynamisk, er den i stadig utvikling. Deri ligger både mulighetene og begrensningene i denne metoden, bl.a. i forhold til evangeliets og gudstjenestens varige karakter. En kulturell proto-komponent som denne regionen fremhever er «Zeal for Life» («Livets mål og mening»), og gruppen konkluderer med at «kirken kan gjøre bruk av relasjonen mellom gudstjenesten – religionen – og «Livets mål og mening» for å gi folket nye teologiske oppdagelser og åpne nye muligheter for forandring.»

I den nord-amerikanske gruppens rapport trekkes det opp en analyse av den aktuelle kultursituasjon i tilknytning til en kommende agenda for gudstjenestefeiring. Her vises det i hovedsak til en større konferanse kalt «Connections», høsten 1994, der teologen og kirkehistorikeren Martin Marty holdt hovedforedraget med tittelen «Christian Worship and Popular Culture». Marty holdt frem 10 «kontrapunkter» mellom det som karakteriserer folks kultur og livsopplevelse, og det de hungrer og lengter etter:

Karakteristisk	Lengsel
Mennesker som økonomiske objekter	Fokus på person
Forbruk/avfall	Transendens
Selvoptatthet	Fellesskap
Sensasjoner	Stillhet
Utvendig	Åndelig
Dyrking av nyvinninger	Røtter
Universelt	Partikulært
Segmentert	Økumenisk
Usammenhengende	Sammenheng
Utro	Disiplin

Rapporten konkluderer med en liturgisk verdi eller utfordring, som ekvivalerer hvert av disse kulturelle «kontrapunkt».

Foredrag

Foredragsholdere på denne konferansen var Professor Gordon Lathrop, Philadelphia, som hadde et hovedansvar for liturgiens kontra-kulturelle aspekter, og Prof. Anscar J. Chupungco, O.S.B. (Filippinene/Roma), som hadde et hovedansvar for perspektivene på implementering og kontekstualisering av liturgien i den aktuelle sammenheng. Begge foredragsholdere hadde denne tre-leddede metode som fundamentalt utgangspunkt for sine refleksjoner:

1. Kunnskap og kjennskap til den gudstjenestelige ORDO, liturgiens oppbygning og sammenheng.
2. Kunnskap og erfaring i forhold til den aktuelle kultur.
3. Liturgisk kontekstualisering på grunnlag av 1 og 2.

Gordon Lathrop understreket bl.a. at liturgien må avspeile både det helhetskirkelige og det lokale, den må være preget av «localisation and transformation» på samme tid. Forvandlings-motivet (transformatio) handler om å «ikke skikke seg lik med denne verden». Men det er ikke kontrakulturelt å forstå, som en flukt fra kulturen, men som en måte å ta vare på den lokale integritet til beste for folket.

Gjennom sine foredrag fremhevet Lathrop betydningen av den gudstjenestelige Ordo som en glederik feiring av forsoningen og den skapte verden. I denne feiringen står fellesskapet (communio) i fokus med stor vekt på enheten i dåpen og en fyldig skriftutlegging, som er mer en historie-fortelling. Det kristne takkemåltidet (eucharistien) har et tydelig kontra-kulturelt perspektiv over seg, sa Lathrop, og betonet hvordan Kristus åpnet bordfellesskapet med de utstøtte og fattige. Både dåpen, nattverden og Guds åpenbarte vilje i Skriften utfordrer den lokale kulturen der privilegiene og makten bare er for de få, mens fattige og upriviligerte lider. Bruken av akademisk status og symboler i gudstjenestelig sammenheng trenger også en alvorlig gjennomtenkning.

Lathrop fremhevet hvordan kirkens felles tro må uttrykkes og bekjennes lokalt. Menneskelivet er merket av synden og Jesus Kristus er vår frelse. Utfordringen til den lokale koinonia (forsamling, fellesskap) og inkulturasjonen er den samme. En åpen, innbydende og vennlig atmosfære er viktig for å invitere mennesker inn til Guds kjærlighet i Jesus Kristus.

Anscar Chupungco hadde hovedansvar for å konkretisere kontekstualiseringen. Han viste i hovedsak til to metoder, dynamisk ekvivalering mellom gudstjenesten og den lokale kultur, og den kreative assimilasjons-metode. I praksis betyr det integrering heller enn assi-

milasjon, ifølge Chupungco. De liturgiske tekstene, symboler, handlinger og kunstformer skal vekke og fremkalle folkets historie og gjøre dem bevisst på kulturmønstre og viktige symboler. Chupungco var ikke engstelig for at kirken og gudstjenesten skulle begå feil i denne prosessen, alvorlige feil, bare vi har ydmykhet til å innrømme at det ikke fungerte slik vi hadde tenkt. Han viste til hvordan både Ambrosius, Tertullian og Hippolyt hadde bidratt til en kreativ assimilasjon mellom gudstjenesten og kulturen. De tok elementer fra folkets kultur og satte dem i forbindelse med den gudstjenestelige Ordo. I flere av sine bidrag viste Chupungco til den filippinske Ordo av den romerske messe, og hvordan kontekstualiseringen tok form i denne forbindelse.

Chupungco understreket også at dynamisk ekvivalens ikke er det samme som å skape noe nytt hele tiden, men snarere å være observant på hva som kan og bør brukes av eksisterende former og kulturmønstre. Han fremhevet hvor viktig symbolene er. Når vi spiser og drikker lite ved kommunionen, så er det bl.a. for at det skal være rikelig med «rester» og gaver til fattige og trengende. På samme måte må det være en generøs understreking av et åpent fellesskap ved inngangen til messen. Gjestfrihetens ånd og tjeneste må betones.

I løpet av konferansen ble det laget en ny uttalelse i noen enkle punkter, som i det følgende gjengis i sin helhet.

Øystein Bjørdal, f. 1948, amanuensis på Praktisk-teologisk seminar, Menighetsfakultetet. Bjørdal begynner som leder av Liturgisk Senter, Erkebispegården, april 1997.

Worship and Culture

Report from the Lutheran World Federation study project on «Worship and Culture»